

## Posudek školitelky na diplomovou práci

### Kateřina Honcová: *Pojem magického realismu v ruské a v latinskoamerické literatuře*

Diplomandka se ve své práci zaměřila na analýzu teoretických východisek magického realismu a pokusila se konfrontovat jeho latinsko-americké a sovětské-ruské (neevropské) pojetí. Za pomoci vybraných primárních textů španělsky psané literatury (především P. Párama, A. Carpentiera, G. Márqueze) a literatury psané rusky (Č. Ajtmatov, pro srovnání J. Rytcheu) a většiny existujících sekundárních textů k problematice se pokusila odpovědět na otázku, do jaké míry je ruská neevropská varianta magického realismu podobná té latinskoamerické.

Nutno ocenit, že sekundární literatura k tématu je převážně v angličtině, dále španělštině a mnohem méně v ruštině (tato problematika nebyla v dobách SSSR populární a po jeho rozpadu zase pro ruské literární vědce zajímavá). Diplomandka využívá i českých zdrojů, které se týkají převážně latinskoamerické literatury i skrovné české zdroje k dané problematice v literatuře ruské.

Diplomandka tak využila znalostí získaných studiem oboru hispanistiky, avšak vzhledem k tomu, že je práce předkládána na Ústavu východoevropských studií, je její těžiště v literatuře rusky psané; primární texty ve španělštině slouží spíše jako ilustrace. Jinak je tomu s literaturou sekundární, kdy musela vycházet z anglických prací (převážně k teorii magického realismu, ale i k Č. Ajtmatovovi) a z prací španělských (ke specifickým latinskoamerické verze magického realismu), jejichž východiska pak sama konfrontovala s dílem Č. Ajtmatova, hlavně s jeho románovou novelou *Burannyj polustanok ili Dolše veka dlitsja deň*.

Na práci oceňuji také fakt, že Kateřina Honcová je schopna pracovat s teoretickou literaturou a že se neuchyluje, jako je tomu často, k „můstkům“ v textu, jež tvoří dlouhé přímé citáty. Diplomandka byla od začátku schopna pracovat perifrasticky a zobecňovat a umí takto pracovat i s primárními texty. V textu je vždy pečlivě označeno, ze kterého zdroje diplomandka čerpá a označeny jsou i její vlastní závěry. Pro její pracovní postup je typické, že jednotlivé teoretické práce navzájem konfrontuje, komentuje a nebojí se ani odlišného stanoviska. Má na paměti, že je dobře srovnat výsledky zahraničních vědců s výsledky a dosaženým poznáním v českém prostředí.

Práce je přehledně rozčleněna do tří základních kapitol, kterým předchází Úvod (1), a následuje Závěr (5). Kapitoly jsou dále členěny do podkapitol, nejrozsáhlejší je kapitola čtvrtá, analyzující pojetí ruského sovětského magického realismu.

V Úvodu diplomandka jasně vymezuje svůj cíl: tím je (jak jsem uvedla již v prvním odstavci) dle ní polemická otázka, zda je možno ruskou (sovětskou) literaturu „magického“ typu považovat za paralelu literatury latinskoamerické. Uvědomuje si „dogmatický“ přístup latinskoamerické literární vědy a konfrontuje jej s tezemi „otevřenější“ vědy angloamerické. Již v Úvodu vyslovuje domněnku, že se v případě rusky psané literatury daného typu jedná o transformovanou či specifickou variantu magického realismu. V čem, to ukazuje v dalších částech práce. Zajímá ji také otázka, zda je román *Stanice Bouřná* více projevem socrealismu, či realismu magického – obojí označení román v minulosti již získal. A již zde v Úvodu ohlašuje, že bude pracovat ponejvíce s kategorií prostoru a času, v níž bude hledat základní motivy typické pro magický realismus. Na paměti má také v celé práci rozlišení mezi magickým realismem „evropským“ a „neevropským“.

Druhá část je věnována teorii magického realismu a shrnuje všechnu dostupnou reprezentativní literaturu (v angličtině, španělštině a češtině). Od počátků tohoto směru v Německu pak přechází ke genezi magického realismu v Latinské Americe – v podstatě od tzv. zázračného reálna po samotný magický realismus, konfrontuje prvky „evropské“ a

„neevropské“ – a opět zde platí to, co jsem psala v úvodu: jednotlivé teze jsou navzájem konfrontovány a diplomandka je komentuje a dává do souvislostí s odbornou literaturou českou. Krátce zmiňuje i některé aktuální studie, které vznikají v Německu na téma „evropského“ magického realismu. Upozorňuji na fakt, že takto komplexně v českém prostředí daná problematika dosud nebyla zpracována.

Nyní ponechám stranou třetí část – Recepce magického realismu v ruské literatuře sovětského období (mimochodem i k této problematice nalezneme pouze anglicky psanou sekundární literaturu) – a zaměřím se na jádro práce, kterým je čtvrtý celek: Pojetí ruského sovětského magického realismu.

Zpracovává v něm všechna pro a proti tvrzení, že ruský sovětský magický realismus existuje jako plnohodnotný směr a snaží se dokazovat, proč tomu tak není a kde jsou rozdíly. Snaží se rozvinout tvrzení autorské dvojice Lejderman-Lipoveckij, která tímto tvrzením operuje bez předložení bližších důkazů. Ukazuje se, že právě tento pojem byl často využíván (či přímo zneužíván) ideologicky, kdy byl Ajtmatov automaticky hodnocen jako sovětský Márquez, kdy literární kritika poplatná době zdůrazňovala levicové ladění tohoto kolumbijského autora. A diplomandka se snaží zjistit, zda je tato teze obhajitelná. V průběhu práce se ukazuje, že tomu tak není beze zbytku a že neevropská sovětská varianta magického realismu plní i funkci společenské kritiky (zde ve velké míře zastupuje moment „civilizace“ – ohrožení autochtonního světa zvenčí – moment ideologických represí „zevnitř“). Zároveň je to další z dokladů ambivalence pojmu „socialistický realismus“ a jeho postupující destrukce i sebestrukce.

Analýza románu mezi „fikcí“ a „realitou“, magickým a socialistickým realismem a „evropským“ a „neevropským“ je pak jako vlastní autorčin vklad k této problematice na dalších více než dvaceti stranách práce. Navíc takto rozsáhlé srovnání hlavních motivů a jejich zpracování ve španělsky a rusky psané literatuře je v této práci provedeno prvně. Navíc teorie ruského magického realismu neexistuje, takže diplomandka byla nucena „dosazovat“ kategorie, vyskytující se v latinskoamerické variantě, do ruského kontextu, a zcela samostatně s nimi dále pracovat. Diplomandka pak postupně analyzuje základní pojetí času a prostoru a jednotlivé motivy, které čas a prostor v románu reprezentují. Ukazuje například, že Čingiz Ajtmatov nedodržuje tolik striktní oddělování časových rovin přítomnosti, minulosti a budoucnosti a že rámeček magického realismu překračuje implementací roviny sci-fi (která v sobě nese jednak civilizační a politický aspekt, na druhé straně je však úzce propojena s tématem paměti v motivu obruče). Všimá si také, že u Ajtmatova je velmi výrazně přítomen prvek paměti, ve kterém spatřuje paralelu „kolektivní paměti“ v latinskoamerické literatuře tohoto typu. Dalším z jejích závěrů je ten, že Ajtmatov tematizuje více prostor, zatímco autoři latinskoameričtí spíše čas: toto tvrzení by však musela ještě upřesnit a dále doložit.

Ajtmatov pak podle Kateřiny Honcové pracuje více a jinak s motivem nebe, které je v latinskoamerické variantě jakožto motiv či téma přítomno méně.

Zajímavým postřehem je pak rozdíl v pojetí lásky: zatímco Ajtmatov pracuje s platonickým, „evropským“ pojetím lásky, je ve variantě latinskoamerické přítomen smyslný zážitek lásky exotické domorodé. Zajímavá a z vědeckého hlediska přínosná je analýza motivů nebe a země, nalezení archetypického ohniska románu (hřbitov Anna-bejit) a místa, kudy do příběhu cyklického proniká čas lineární (nádraží). Oceňuji také analýzu motivů zvířat, doprovázejících hlavní tématické celky nebe a země a spojující v sobě časové roviny. Nově přinesla diplomandka analýzu motivu kosmodromu. Kladně hodnotím i její sledování motivu paměti, jak je ztvárněn ve všech časových a prostorových rovinách.

Zajímavá je problematika analýzy postavy starce Edygeje, ve kterém byl často spatřován prototyp kladného sorealistického hrdiny. Při bližším pohledu se však ukazuje, že atributy jeho pracovitosti mohou být těmi jedinými, které lze takto hodnotit. Osobně se domnívám, že se v tomto případě „chybně“ interpretace jednalo o úhybný manévr, aby kniha

mohla vyjít (dělo se tak často). Diplomandka si pak všímá, že právě skrze Edygejovu postavu do díla proudí jeho reflexivní rozměr – podobně jako v Rulfově románu *Pedro Páramo*. Zajímavá je pak také její domněnka, že v Edygejově postavě je v textu přítomna parodie socialistického realismu.

Odvážným a prvotním je pak také její vlastní srovnání motivů pekla a ráje v tvorbě Ajtmatova a A. Carpentiera.

Zajímavým doplňkem je pak stručný náhled do struktury románu J. Rytcheu *Sen za polární nocí*, v jejíž struktuře shledává mnohem více podobností s latinskoamerickou variantou, nežli je tomu u Ajtmatova.

K práci, která vznikala postupně a dlouho, jsem patrně veškeré své připomínky uplatnila během jejího vzniku. Z formálních nedokonalostí bych na tomto místě zmínila logické ovlivnění španělštinou a angličtinou, které se promítalo do volby termínů, či chybějící jednoznačnou terminologii v oblasti motivu, tématu a syžetu. Zvláště vytýkám fakt, že diplomandka spojila v seznamu primární i sekundární literaturu.

Kateřině Honcové se podařilo nejen shromáždit a analyzovat velkou část odborné literatury k problematice magického realismu, ale i konfrontovat teoretická východiska s ruskou psanou literaturou, což je, opakují, v tomto rozsahu ojedinělý počín. Práce obsahuje vklad samostatného vědeckého myšlení a její výsledek by mohl být po určitých úpravách a krácení publikován ve formě vědecké studie. Znovu zdůrazňuji její práci s anglickou, španělskou a ruskou odbornou literaturou, která je pro zpracování tématu nezbytná.

Diplomovou práci Kateřiny Honcové navrhuji hodnotit známkou **v ý b o r n ě**.

V Praze, 5. září 2011

PhDr. Helena Ulbrechtová, Ph.D., v. r.